
DAWID YEŞİLMEN

SIRGÛN Û REWŞENBÎRÎ: XWENDINEKE TEMATÎK LI SER ROMANA FIRAT CEWERÎ, *PAYÎZA DERENG*

---

1. Destpêk

Gava em behsa sirgûniyê dikin di wêje û dîroka kurdan de, ferheng-geke berfireh derdikeve pêşberî me. Helbet em vê weke encama dîrok û tecrubeyên mezin ên dîroka kurdan dibînin. Di sedsala 19 û 20an de, di her gava sîyasî ya dîroka kurdan de, sirgûnî yek ji encamên wê buyê ye. Nîşaneyên vê hene di berhemên nivîskî û devkî de. Sirgûnîya ku dîrxistineke bêyî vîna ferdî ye, xwedî gelek wateyên cihê ye. “Weke ceza, çaxa ku yek li derveyê deverê dimîne an li deverê tê sekinandinê, nefî ye.”¹ Herwiha, “li gorî hukm an jî fermanekî ji welêt derxistina bi darê zorê ya kesekî; sirgûna cezayî yan jî qewirandin; rewş an jî wezîyeta ku mirov bi awayekî cezayî lê mişextkirî ye; li hin welatên xerîb îqameta bi darê zorê.”² Di gelek mînakên de warê sirgûniyê cîyê hepsgirtinê yan kuştin/daliqandinê jî digire. Ango bi rengekî din, sirgûnî; derxistina kesekî/ê ji bajarê/welatê wan û şandina wan a bi darê zorê bo cîyekî din e. Lê carna ev cî, ne cîyekî erdnîgarî lê cîyekî metaforîkî jî dibe; ku rewşenbîr/nivîskarên ev di mêjîyê xwe de afirandibûn û xwe ji civakê û kevneşopîyên civakê bi dûr xistibûn.

---

1 Eren, H.; Gözaydın, N.; Parlatur, İ.; Zülfiyar, H. *TDK Sözlüğü*, İstanbul, 1992.

2 *The Oxford Encyclopedia Dictionary*, Second Edition V., Clarendon Press, Oxford, 1989.

gûnê ne. Heger em li ser paşxaneya sirgûnbûna vî nifşî binêrin Martin van Bruinessen wiha şîrove dike;

Artêşa tirk, bi nivîskarên serbixwe û rojnamegeran re, tevahîya endamên saziyên kurdan jî avêtine girtîgehê. Yên ku ji girtinê filitîn jî ango hatine girtin lê paşî jî hatine berdan, pêşî revîyane dewletên cîran. Piraniya van jî xwe gihandine Rojavayê Ewropayê. Jixwe rewşbîrên kurdan û aktîvîstên wan ji nîveka 1970an û pê de bi şexsî revîyane Ewropayê. Ji ber zextên giran ên rejîma leşkerî, hema hema tevahîya rewşbîrên kurd ên Tirkîyeyê, mafê rûniştinê bi dest xistin. Bi taybetî Swêd, ji bo pêşxistin û parastina çanda kurdî derdoreke pir bikêr pêk anîbû.⁵

Ji van welatan divê em cîyekî taybet ji Swêdê re veqetînin. Di warê azadiya zimanê kurdî, weşanên kurdî û derfetên kurdan de Swêdê hertim pêşengî kirîye. Lê ev taybetî ne tene ji bo kurdan bû. Bi giştî politikayên dewletên alîkar mafên însanî yê penaberan diparastin. Hejmarên di derbarê weşangerîya kurdî de ku Martin van Bruinessen dide, vê rewşê baştir bi me didê fahmkirin:

Li hinek welatan, bi taybetî li Swêdê, (mîna di zimanên kêmarên din de jî hebû) derfeta alîkarîya dewletê ji bo weşanê peyde dibû. Îro jî tenê li Swêdê salê 40-50 pirtûkên bi kurdî tên weşandin. Derdora nivê van, bi zaravayê Bakur (kurmançî) ku li Tirkîyeyê tê axaftin tê weşandin. Weşanên ku bi awayekî periyodîk tên çapkirin hîn balkêştir e: Li gorî hesabên dawî, di navbera salên 1956 û 1998an de li Swêdê herî kêr 98 kovar û bulten (ji bilî van 25 kovarên ku xîtabî xwendevanên kurd dikin lê bi zimanên din çapbûyî hene) çap bûne.⁶

Xebatên wêjeyî yê pêşîn, berî ku kurd bibin xwedî weşanxane û dezgeh ji hêla dewletê ve tên çapkirin. J. Blau jî vê guherîna wiha şîrove dike di gotareke xwe de:

Ji dawîya salên 1970an û pê de rojname, kovar û weşanên demkî hatine çapkirin. Ji ber vê yekê, çaxê ku afirînerîya wêjeyî hat teşwîqkirin, em dibin şahid bê nivîskar, helbestvan û rojnamegerên kurmançî çiqasî berhemdar in. Li Swêdê di 20 salên dawî de derdora 300 hebî berhem çap bûne. Mahmud Baksî endamê pêşîn ê bîyanî yê lijneya rêvebirîya Yekîtîya

5 Van Bruinessen, Martin. *Kürdolojinin Bahçesinde*, Wergera ji bo tirkî: Mustafa Topal, Weşanên İletişim, 2012, r. 162.

6 Van Bruinessen, Martin. *Kürdolojinin Bahçesinde*, Wergera ji bo tirkî: Mustafa Topal, Weşanên İletişim, 2012, r. 164.

Nivîskarên Swêdê bû. Nivîskarê din ê ciwan û bihêvî Mehmed Uzun jî, cîyê xwe girt di nav vê koma hîlbijartî de.⁷

Ev nifşê wêjeya kurdî ya sirgûnê bi nûbûn û berhemdarîya xwe re, tevgerike mezin a rewşenbîrîya kurdan pêk tîne. Herwiha arşîvkirina zimên, wêjeya klasik û ya gelêrî jî dike. Romana ku em ê li jêr li ser hûr bibin, *Payîza Dereng*, behsa vê serdemê ye.

2. Kurtenêrînek li ser *Payîza Dereng*

Romana ku di 2005an de çapbûyî û mijara vê xebatê ye, bi giştî li ser jîyana karekterekî sirgûnbûyî, Ferda, disekine. Wek vebêjer, an Ferda çîroka xwe û rewşa xwe vedibêje ji xwendevanan re yan hevalê wî Ferîd, çîroka wî vedibêje.

Roman ji du beşan pêk tê. Beşa yekemîn ji du rojên dawî yên jîyana Ferda ya li Swêdê pêk tê. Di vê beşê de Ferda ji destpêka jîyana xwe ya sirgûnîyê heya gava ku dê vegere, bi awayekî çîrokane û kronolojîk ji lawê xwe Cengo re vedibêje. Ji ber ku ev sêzdeh sal in hev nedîtine. Lê di serî de vebêjer hevalê wî yê zaroktîyê, Ferîd e. Rengê axaftineke monolog lê dikeve. Çîrok û êşa sirgûnîya xwe, nakokîyên di navbera sîya-setmedar û rewşenbîrên kurdan de, evîndarên wî yên swêdî û hevsera wî û dîya Cengo, Hêlîn, terkkirina wê, mijarên axaftina wî ya bi kurê wî re ne. Bêdengkirina qerekerên din heye. Yek dengî û yekvebêjerîya romanê ji sînorên axaftineke monoton derbas nabe.

Beşa duyemîn jî dibe du binbeş di nava xwe de. Yek, vegotina çîroka Ferîd û Ferda ji devê Ferîd ve tê gotin. Ji hevnasîna wan a ji wexta zaroktîyê heya roja ku derdikevin derbiderîyê. Hevaltî, têkilîya çepgirîyê, xwendin û xebatên sîyasî bi hûrgûlî tînin vegotin. Danasîna wan a bi pirtûkên Karl Marx, ên felsefeyê û wêjeya cîhanê... Salên zanîngehê jî mijareke din e. Lê di vê beşê de jî Ferîd ji xwe û jîyana xwe zêdetir behsa Ferda û jîyan û derdora wî dike. Binbeşa duyemîn jî, bi giştî, piştî vegera Ferda ya welatê wî, ji nameyên ku Ferda ji Ferîd re nivîsandine pêk tê. Tenê em nameyên Ferda dixwînin. Nameyên Ferîd qet nayên xwendin. Pir kêmtê hîskirin ku Ferîd jî dinivîse. Şer, girtin, kuştin, evîn û wendabûna mirovan tê vegotin di van nameyan de. Evîna wî ya nû Dilnarîn, nakokîyên di navbera malbat û gel de, “cahilîya gel”,

7 Blau, Joyce. “Yazılı Kürt Edebiyatı”, *Kürt Kimliği ve Kültürü*, Philip Kreyenbroek; Christine Allison (ed.), Wergera ji bo tirkî: Ümit Aydoğmuş, Weşanên Avesta, 2008, r. 48.

mijarên sereke yên nameyên wî ne. Helbet cîyekî mezin dide şerê ku li welêt diqewime. Zêdetir di rengê rapornivîsînê de hinek agahîyan dide û di nameyan de hertim bi nêrîneke ji derve li civakê û bûyeran dinihêre.

Ev herdu binbeş, di nav hev de ne. Dor bi dor rêz digihê wan. Lê rêza nameyan û çîroka zaroktî û xortaniya Ferda û Ferîd ne girîng e. Ji ber ku tu têkilîyên berbiçav di navbera name û çîrokê de ku Ferîd qalê dike, nîn e. Mirov nameyan nexwîne ji tiştê wî nabe ji beşa din an beşa din nexwîne û tenê nameyan jî bixwîne, dîsa kêmasî çênabe. Tenê ev rêzkirin weke tercîha nivîskêr dixwîyê.

Gelek karakter di romanê de cîyê xwe digirin. Lê bêguman ê sereke Ferda ye. Di romanê de Ferda û yên ku bi Ferda re di nava têkilîyê de ne hene. Ger em li gorî kronolojîyê biçin, Ferda û Ferîd, hevalên hev ên zaroktîyê ne, malbatên wan, di jîyana sirgûnîyê de jî Ferda, evîndarên wî yên swêdî Carola, Monîka, Veronika, Marja, Tarja û di dawîyê de keçîka ciwan a Qamişloyî; Helîn, ku wê bibe hevsera wî, lawê wî Cengo, xalê Cengo û siyasetmedarên kurd ku bê nav û rû ne piraniya caran. Di vegera welêt de jî, malbata wî, merivên wî, hevalên wî yên berê, bi taybetî jî her du hevalên wî Reşîd û Selîm, ku yek bûye serokê cerdevanan û yê din jî gerîla ye û li dijî hev şer dikin û Dilnarîn ku di dawîyê de ketîye jîyana wî, weke karakterên berbiçav in.

Di romanê de dem û mekan ne xwedî zelalîyekê ne. Ji bo demê, em tenê ji bûyeran fahm dikin bê çî çax e. Lê piştî demekê, bi atmosfera ku nivîskêr afirandî û bîra me ya dîroka Kurdistanê, serê xwîner tevlihev dibe. Mirov têkilîya rastî û xeyalê, tevî hev dike. Ji xebatên polîtîk ên ku Ferda û Ferîd tevî dibin û ji bûyerên derdorê, xortaniya wan di salên 70yî de tê hîskirin. Û bi eşkereyî Ferda behsa 28 salên xwe yên sirgûnîyê dike. Li gorî vî hesabî çaxa ku Ferda vedigere bajarê xwe, divê dîrok di salên 2000an de be lê atmosfera romanê, rastîya romanê û civaka kurdan li hev nagire. Wî çaxî jî weke bersiv, em tenê dikarin xwe li afirîneriya nivîskêr bigirin.

Xaleke din jî, her çiqas li sirgûnîyê, mirov mekên bi awayekî zelal dibîne û nivîskar wan meknan bi nav dike jî, çaxa ku Ferda digihê welatê xwe û pê de, mekan wê zelalîya xwe wîna dike. Bajar bînav in. Her çiqas ez karakteran tim li Nisêbînê hîs bikim jî, belkî ji ber ku nivîskar li wir mezin bûye û bûyereke mezin ku li Nisêbînê qewimî di salên 1990an de, kuştina gerîlayan a li çiyayê Bagokê û bandora wê bûyerê ya li ser gel ku di bîra kurdan de cîyê xwe girtîye, di romanê de jî bûyereke

bi vî rengî çî digire, lê dîsa jî em nikarin vê hîsa xwe tu carî piştrast bikin. Ji ber ku Dilnarîna Nisêbînî li bajarê Ferda mamostetîyê dike û li wir hev nas dikin. Herwiha Stockholm û taxên wê bi nav in, bajarên din ên Ewropayê bi nav in. Bajarên Tirkîyê jî xwedî nav in lê çaxa ku xwîner digihê Kurdistanê, ew binavkirin, danasîn kêma dibe, xumamî dibe yan qut dibe. Hew çend caran navê Dîyarbekirê tê bihîstin, Entab jî tê bihîstin lê em tu carî navê bajarê wî nizanin. Ev rêbaz jî rê li ber nîqaşên nasnameyî vedike. Weke biyanîyê civak û welatê xwey an rewşa ku ji xwe nefret dike (*selfhate*) derdixe holê.⁸

Axaftineke monologî heye tim. Bêdengkirina karekterên din û yekdengîya vebêjer li seranserê romanê hakim e. Ferda jî biaxive, Ferîd jî biaxive, ziman naguhere. Zimanekî çêkirî heye. Mirov dibêjê qey di tevahîya romanê de tenê kesek dipeyive. Herwiha tirk û swêdî jî bi kurdî dipeyivin. Piranîya caran xwîner tênagihê ku ew tirk in yan swêdî ne. Ferda çîroka xwe ji lawê xwe re dibêjê di beşa pêşîn de lê piranîya caran, em tênagihin ku lawê wî û hevalê wî Ferîd, li odeyê rûniştine û lê guhdarî dikin.

3. Sirgûnî: Destpêkeke Nû di Navbera Nostalji, Biyanîbûn û Afirînerîyê de

3.1. Rêwîtiyek ber bi Bêcihûwarîyê ve

“Gava mirov ber bi warên dûr ve hate sirgûnkirin gîyanê wî/wê pir li ber bê dimîne, perestgehên dîyar û xalên referansê wînda dibin”⁹ Windabûnek dibe para mirov di encamê de. Windabûneke li ser bêcihûwarîyê afirandî. Roman jî ji hêla civakî û derûnî ve, gelek agahî û mijarên ku divê em li ser bisekinin, gelek nimûneyên balkêş dide me. Berî her tiştî, rengêkî balkêş ê rewşenbîrîya kurdî ya salên 90î, rewşa dîyasporaya kurdan a li Swêdê dide me. Rengêkî rewşenbîrîyê yê bêhizûr heye di romanê de. Tevgerên polîtîk û rûhîyeteke di nav tirsê de xwe li rûyê karekter digire. Tirs windakirinê ku jixwe karekterê me dike yekî têkçûyî bi demê re. Hem di doza xwe de têk diçe Ferda hem jî malbata xwe wînda dike. Krîzên nasnameyan dijî, xwe aîdî tu koman nabîne, windakirin û dûrketinê ya ji koka xwe dijî. Lê van pirsgirêkan ji mecburî dijî. Bi xwe, bîr û bawerîyên xwe û doza xwe re dikeve nav şe-

8 ji bo agahîyên berfirehtir li ser vê mijarê bnr. Adsay, Fexriya, “Bîreweriyêke Birîndar: Bênaviya Welatekî û Bajarên Wê”, *Wêje û Rexne*, h. 1, 2014, r. 152-161.

9 Galeano, Eduardo, “Sürgün; Nostalji ile Yarattı Arasında”, *Biz Hayır Diyorum*, Wergera ji bo tirkî: Bülent Kale, Metis, 2013.

rekî û ji vî şerî dibetile. Ji ber ku yekî sirgûnkirî ye. Ji mecburî warê xwe terk kiribû. Wexta ku ji lawê xwe re behsa êşa ku dikişîne dike jî, wiha dibêje: “Min mafê jiyane ji kê standibû, min avêtibû ser mala kê, min kî kuştibû? Buhtanek bû kurê min, xistin stûyê min û berê min bi xerîbiyê ve kirin.”¹⁰ Bêrîkirineke besînor dikişîne ji bo welatê xwe lê çareya wî tunebû. “Ma derketina min a li welêt çare bû? Na. Lê mayîna min mirin û têkçûneke bileztir bû. Loma, min xwe neda dest û ez di nav sînoren bi mayin re derbasê binxetê bûm. Ez qederekî li binxetê mam û paşê min xwe bi paseport û vîzeyê sexte gihand Swêdê.”¹¹ Ferda sirgûnîyekî polîtîk e di nav tenêtiyê de. Di vir de yekpareyî di navbera sirgûnîya ku Ferda û Galeano dijîn de heye ku Galeano dibêje, “heger yek ji girtîgehê, îşkencê yan mirinê bifilite, alternatîfa sirgûnê ya herî baş çî ye di Rio de la Plataya îro de û di vê serdemê de? Ji bo em bijîn divê em ker û lal bûbana; sirgûnkirina di welatê xwe de ku sirgûnkirina hûndirîn e, hertim zortir û bêfeydetir e ji sirgûnîyeke derve.”¹²

3.2. Ravekirina Welatê/Bajarê Sirgûnîyê

Rastîyeke jîyana sirgûnê heye ku tenê pirsgirêkeke derûnî ye. Rewşenbîr ji nişka ve, bê dilê xwe, ji warê xwe, ji her kesê di jîyana xwe de tê qutkirin. Têgeha war di vir de tê dupatkirin, herwiha dikevê cîyê koka (dahatû) mirov. Weke Richard Sennett dibêje, “bîyanîbûn qutkirina mirov a ji koka wî ye”¹³ ku ev jî dikeve cîyê jîyana sirgûnê. Vê peyvê ji bo bêcihûwarîya sirgûnîya Herzen bi kar tîne. Herwiha “Cîhana ku mirov dizane, nas dike û hîn dibe û şaristanîya cîhana ku dizanîbû, li ser zemîneke erdnîgarî gihiştibû hev. Her çî li derveyî vê erdnîgarîyê gihiştibe hev, tev bi giştî cîhana hov bû, weke cîhana hov dihat nasîn. Bajarên Grêka Kevnar ku evqasî sîyaset û çand nêzîkî hev bûn, ji bo entelektuelan sirgûnî bûn, weke mehkumbûna mirinê bû.”¹⁴ Ma Sokrates jî ne ji ber vê sedemê ji dêleva sirgûnbûnê, mirin tercih kiribû. Ji ber vê sedemê, çaxa ku cezayê sirgûnîyê didan nivîskarekî an feylesofekî, wî nivîskar yan feylesofî dixwest ku cezayê xwe veguhezîne mirinê. Julio Cortazar jî ku demeke dirêj mecburî sirgûnê mabû, di gotara xwe de rasterast berdevkîya Ferda dike ku em digihên vê

10 Cewerî, Firat, H.b., r. 24.

11 H.b., rr. 25-26.

12 Galeano, Eduardo, H.b., r. 31.

13 Sennett, Richard. *Yabancı*, Wergera ji bo tirkî: Tuncay Birkan, Metis, 2014, , r. 73.

14 Neumann, Franz L. “Sürgünde Entellektüeller”, *Sürgün Edebiyatı Edebiyat Sürgünleri*, Feridun Andaç (ed.), Bağlam, 1996, r. 92.

geneetê ku derûnîya rewşenbîrên sirgûnkirî, kême zêde xwedî heman nexweşîyan e:

Rastîyek heye ku her sirgûnîyek şoqek e. Bi xwe re trawmayekê jî tîne. Kesê/a sirgûnkirî jinek e, merek e ango insanek e; her tiştê ku xwedîyê wî/ê ye, ji nişka ve dev jê berdide, ji malbata xwe, ji derfetên xwe yên baş, ji jîyana xwe ya ku hînbuyî, ji bêhna hewayê, ji rengê ezmên, ji xaniyên ku lê dijîya, ji kuçeyan, ji pirtûkxaneyan, ji kûçikê xwe, ji qehwexaneyên ku lê bi hevalên xwe re dirûnişt, ji rojname, muzîk û gerên li nava bajêr qut dibe. Weke evînekê ku ji nişka ve biqede, mirineke hewilnak a ku aqilê mirov tenegehî ye; ji ber ku bi awayekî zanayî jîyanê didomîne ¹⁵

Li warê sirgûnîyê, Swêdê, tiştê pêşî ku Ferda dike, dixwaze civakê nas bike. Kêmbûna însanan û spehîbûn û nîvtazîbûna wan bala wî dikîşîne. Ev wî dixê derûnîyeke baştir ku xwe di rewşa yên ku ji xewneke tirsê şîyarbûyî de dibîne. Bi awayê terapîk ev xweşî, wî ji tirsê şêr bi dur dixê. Ferdayê ku xwe ji tirsê şêr bi dûr xistî hêdî hêdî hînî xweşî û jîyana wir dibe. Xwe dispêrê evînekê ku germî yan şoka berî êşa mezin e ev. Lê di demeke kin de weke mirîyê ku serê wî li textan dikeve û li mirina xwe hay dibe, sirgûn jî li sirgûnîya xwe hay dibe. Ferda jî di derbarê jîyana sirgûnîyê de gelek têbinîyên balkêş jî dide. Rewşa xwe mîna derketina ji gerînekekê dibîne. Di nav zimanek û çandêke cûda de, di nav av û hewayeke nû de xwe gelekî ecêb hîs dike. Vê jîyanê pir romantîk û egzotîk dibîne di serî de. Ji bo civaka swêdîyan jî wiha dibêjê. Civakê gelekî devbiken dibîne lê paşê jî têdigihêje ku hew jî der ve bi mirovan re dikenin û ji rolekê pê ve ne tiştêkî din e. Derîyê cîhana wan girtî ye û mirov nikare zû bi zû bikeve nav civakê. Lê ji ber naskirina civak û welêt, ji bo demekê Ferda xwe mîna wan dike, kincên wan li xwe dike, xwarinên wan dixwe, bêyî ku kenê wî bê, dikene. Lê di odeya xwe de digirî. Odeya wî yek ji mekanên sereke ya sirgûnîyê ye. Odeya wî ku lê dijî, jê re dibe stargeh lê di heman çaxî de jî cîyê girîn û tenêtiya wî ye. Hepsa wî ye. Li ser zehmetî û tenêtiya xerîbîyê û sirgûnîyê tim di oda xwe de digirî. Reaksiyoneke din jî vexwarina alkolê ye. Di berhemê de Ferda pir digirî. Çaxê tenêti, astengî, rewşeke nostaljîk, xerîbî tînen pêşberî Ferda, tim xwe dispêrê girî di odeya xwe de. Wiha dibêjê Ferda: “...Ez li vir hînî giriyê ji dil bûm, li vir hînî giriyê li ser dil bûm.”¹⁶ Lê berî

15 Cortazar, Julio. “Sürgün ve Sürgün Edebiyatı”, *Sürgün Edebiyatı Edebiyat Sürgünleri*, Feridun Andaç (ed.), Weşanên Bağlam, 1996, r. 22.

16 Cewerî, Firat, H.b., r. 30.

vê yekê, tiştên ku li sirgûnîyê hîn bûyî jî bi rêz dike. Qehwe, disiplîn, giringîya wext, gotina rast, evîn û xapandina evînê.

Dest bi xwendinê dike. Bi rêzê sosyolojî, psîkolojî û sinemayê dixwîne lê dev ji tevan jî berdide. Li bajarê xwe komeleyeke bi navê Komeleya Dostaniya Kurd û Swêdîyan vedike. Xebatên çandî û hunerî dimeşîne di vê komeleyê de. Di destpêkê de dengêkî serkeftî jî ji vê komeleyê tê. Ev komele weke berdevk û konsolxaneyê kurdan jî dixebite. Ji bo alîkarîya gel, bi her deverî ve dibeze. Serokê komeleyê jî Ferda ye. Lê paşê nakokîyên îdeolojîk di navbera wan de çêdibin û şer di navbera endaman de diqewime. Ev şer hêvîyên Ferda dişikîne. Dev ji xebatên komeleyê berdide.

Berevajî piraniya sirgûnîyên kurd, Ferda naxwaze here dezgeha sosyalê û destê xwe li ber wan veke û alîkarîyê bixwaze. Tiştên ku piraniya koçberên kurd li wir dikin, ew jê şerm dike. Û serî li karekî dide. Guhdarvaniya pîran dike. Karê ku jê ne xweş bû û jê ditirsîya, piştî demekê, pir jê hez dike. Hez dike ku li çîrokên wan guhdar bike û çîroka xwe ji wan re bibêjê. Dîya wî û bavê wî li pey hev dimirin, û birayê wî bi awayekî hovane tê kuştin lê nikarê biçe ser gora wan. Dişikê li ber vê rewşê. Vê rewşa xwe êsîr dîtîne û tenêmayîne wiha şîrove dike:

Çaxa mirov li ser erdê xwe be, mirov di nav dost û merivên xwe de be, mirov xwe bi tenê nabîne, bi hev re şîne dikişîne û bi hev re ji bîr dike. Li xerîbiyê ne wilo ye. Li xerîbiya ku mirov nikare here ser miriyên xwe xerabtir e. Dest û lingên mirov girêdayî ne. Mirov mîna girtiyan e. Mirov zindanî ne.¹⁷

Swêda ku piştî salên 80an bûye stargehek ji bo rewşenbîrên kurd, ji bo Ferda jî dibe stargehek. Lê hertim dûdîlîtî li gel Ferda heye. Têkilîya xwe û Swêdê jî bi awayekî nezalal şîrove dike jixwe. Weke bajarekî pirçandî ku hemêza xwe ji çandên cuda re hertim vedike û ev jîyana di nav cudatîyan de, wî şaş dihêlê. Ji xwe dipirse bê ev welatê ku piraniya salê di nav reşayî û berfê re derbas dibe, çima insanan ewqasî dikişîne xwe. Ferda yekî werê ye ku xwe aîdî tu deveran nabîne. Bê cihûwarek e. Ne welatê wî û ne jî Swêd war e jê re.

Min ew sihêrbaziya ku Swêd insanan sewsê dike fêhm nedikir. Swêdê hemêza xwe ji dinyayê re vekiribû û hemêza wê hê jî vekiriye. Mirovên ku li welatên xwe ji bo aştî û demokrasîyê têkoşîn dabûn, yên ku ji bo kirina

17 H.b., r. 60.

şoresê rabûbûn lê bi ser neketibûn, yê ku ji hepsan baz dabûn û ji îdamê xelas bûbûn, reşik, spî, zer; insanan xwe li Swêdê girtibûn û xwe spartibûn bextê wê. Îro, hin tax li Swêdê hene ku zêdeyî heftê kulturên cihê lê dijîn. Lê tu kes li welatên xwe yê berê venagere. Yê ku vedigerin jî, piştî demekê dişa tîna Swêdê.¹⁸

Di romanê de em li nakokîyên sîyasî jî rast tîna. Ferda, dixwaze sazîyekê veke ku hemû kurdan di nav xwe de bihewîne lê piştî demekê, ji kurdbûnê zêdetir hizbên sîyasî dixwazin wê sazîyê tîxin destê xwe ku ev jî Ferda dilsar dike, bêhêvî dike ku di encamê de dixeyide û tîkilîyên xwe bi sîyaseta kurdan re qut dike, hêvîşikestî dibe. Ji alîyê kurdan ve jî tî îzolekirin. Behsa şaşîyên kurdan ên sîyasî pir tî kirin. Sirgûnî dibe warê xwerexnekirinê. Lê di vir de balkêşîyek heye ku Ferda rastîya xwe, hertim ji ya yê din rasttir dibîne. Tu caran bi rengê rewşenbîrane li ser xwerexnekirinê nasekine.

3.3. Evîndarî û Jin li Warê Sirgûnîyê

Jina pêşî ku tî pêşîya xwendevanan, jina Ferîd e ku kebanîyeke mala ye, pir şêrîn e û pir jêhatî ye. Her çiqas bi zaro ye û heft mehî ducanî ye jî, 11 cure xwarinan çêdike ji Ferda û hevalên din re. Em navê wê hîn nabin û jixwe di berdewamîya romanê de jî qet dernakeve pêşîya xwendekaran. Ev nîşaneyên nêrîna li ser jinê ye. Jinên din jî ku di romanê de derbas dibin, tev wiha ne ji bilî Hêlînê. Ne karakter in, weke sîyekê ne yan ji bo tîrkirina zilamtîyê li pey lehengê romanê digerin.

Evîndarî ku stargeha Ferda ye di berhemê de, Ferda hertim dixwaze ku dilê xwe bispêrê evînê, dixwaze bi germî û xweşîya evînê ji kabûsên jîyana sirgûnîyê rizgar bibe. Hîn di destpêka sirgûnîyê de xwe dispêrê evîna Carolayê. Lê ev tîkilî temenkurt e. Piştî heftayekê Carola ji wî bajarî bar dike. Tîkilîyên wî yê din ên bi jinên swêdî Monîka, Veronika, Marja û Tarja re, temen dirêjtir in. Ferda cîyekî mezin dide şêwaza van tîkilîyan, xweşî û hevparîkirinên wan bi hev re û paşê jî êşa veqetînê. Lê hinek taybetîyên van tîkilîyên wî hene. Jinên spehî ne. Pir jê hez dikin. Bi wan re hevşabûnên nedîtî dijî û bi dirêjahî behsa vê yekê jî dike. Û di dawîyê de ev jin dev jê berdidin. Wî dişikînin. Lê em kûrtir agahîyan nabihîzin di derheqê van jinan de. Lê di dawîyê de bi keçeke kurd a ji Qamişlo, Hêlînê re ku jê pir ciwantir e dizewice. Xweha hevlekî wî ye. Qet behsa hevşabûna bi wê re nake. Sebeba zewaca wî jî pir girîng e.

Dê bi wê re zarokan çêbike û gava bixwaze li welêt vegere, astengî jê re çêneke. Û li wir dilşa bibin. Gelekî naîf difikire. Dê û bavê xwe mînak digire.

Ji bo ku ez bi te re bijîm, te li kolana xwe bikim, ji te re bibêjim kurê min û tu jî ji min re bibêjî, bavo, ez bi diya te re zewicîm. Bi armanca ku em her û her bi hev re bijîn, ez û diya te bi hev re te mezin bikin, evîn û hezkirinê bidin te, em zewicîn.¹⁹

Bi Hêlînê re dizewice lê di prosesa kurdan de. Hev li Qamişloyê dibînin, dilê wan dikeve hev, bi malbatê dişêwirin, zêr û kincan ji Hêlînê re dikire û dîyarîyan jî ji malbata wê re. Lê bi destê hev jî nagirin. Çaxa ku Hêlîn tê Swêdê, diçe mala birayê xwe heya roja dawetê. Dawetê li gorî edetên kurdan çêdibe. Li gorî kevneşopîyên kurdan dimeşe her tişt.

Çîroka Hêlînê ya li Swêdê jî pir balkêş e. Hêlîna ciwan, 20 salî ye çaxa tê Swêdê. Pêşî dest bi hînbûna zimên dike. Ferda jî weke mêrekî modern, piştevanîya wê dike ji bo pêşvebirina xwe. Bi dorê Hêlîn van guhertinan di jîyana xwe de dike. Hînê swêdî dibe, porên xwe kurt dike û rengê zer li nav porên xwe dixwe. Gardroba xwe bi temamî diguherîne. Dibe aboneyê kovarên modayê, ji bo ziravîya bejna xwe çî jê tê dike. Li azadîya xwe dipirsê, ji bo vê yekê jî naxwaze zarokên wê çêbibin. Dixwaze dest bi karekî bike, dest bi kar jî dike. Dev ji karê malê berdide, bi hevalên xwe re bi gemîyê diçe Helsinkîyê, bi mêran re dansê dike û alkolê vedixwe, li ber behrê bê sudyen xwe didê ber tavê, behsa mafên jinan dike û rexneyên tûj li fikrê mêrên kurd ên di derbarê mafên jinan de ye dike. Wan, yên weke Ferda ku behsa mafên jinan jî dikin, bi durûtîyê tawanbar dike. Çaxa ku ehlîyeta xwe distîne jî erebeyê sor a sport dikire ku tenê du derîyê wê hene û ji bo du kesan e. Lê ew sê kes in. Hêlîn dibêjê ku ew vê erebeyê ne ji bo kesî siwar bike, dikire. Bêyî ku xebera mêrê xwe pê bixe, dixwaze bi mamosteyê xwe yê ajotinê re derkeve derve û şivê pê re bixwe. Lê mêrê ku heya vê gavê dengê xwe dernexistî, wê destûrê nadê û di gengeşiyê de “bêhemdî xwe” sîleyekê li jina xwe dixwe. Jina wî li polîsan digere û dibêjê ku ger zû neyên mêrê wê dê wê bikuje. Ferda bîst û heşt rojan di hepsê de dimîne, lê piştî girtîgehê hatina wî ya malê û dîtina wî ya lawê wî, qedexeyê. Dîsa weke jinên din, Hêlîn jî dev ji Ferda berdide. Dibê sedema destkişandina Ferda ji dinyayê û fikirîna xwekustîne. Ferda xwe diavêjê bin erebeyekê jî lê namire.

19 H.b., r. 76.

Li vir dijayetîyeke Ferda li dijî jinan heye. Wan li dijî evînê dibîne û kujerên evînê jin in hertim. Herwiha azadîya jinê karîkatûrîzekirî ye ku bi guherînên fizîkî re têkildar e. Mixabin kûrbûneke berdest di Hêlînê de jî nayê xwîyakirin. Gotinên wê ji axaftinên sloganîk derbas nabin.

Dilê sirgûnkirî yê Ferda ku dixwaze xwe bispêrê evînê, hîn zêdetir dişikê. Lê ev şikestin di vegotina romanê de bawerîyeke mezin nade xwendevanan. Herwiha xwedî nêrîneke kevneperest e Ferda. Parastina malbatê û jîyaneke kurdewar xeyalên wî ne.

Berî şerê Ferda û Hêlînê, wexta ku rojekê Hêlîn wêneyên hevalên wî yên kevn dibîne û êvarê ji bo wan şer dîkin, Hêlîn li ser zewaca mêrên kurd ku di dawîyê de bi keçeke welatî re dizewicin, gotinên gelekî hişk dibêje û Ferda jî bi vê yekê tawanbar dike. Herwiha vê hela kevneperestîya kurdan a li sirgûnê piştrast dike.

Te hemû hezkirina xwe, hemû evîna xwe bi keç û jinên swêdî re xerc kirine, tiştêk di te de nemaye, tu dû re hatiya û bi min re zewicî yî. Hemû mêrên kurdan wilo dîkin. Li vir tişt di wan de namîne, kal dibin, dû re diçin ji welêt keçên hîvde-hîjdeh salî tînin. Tînin, ji bo ku wan bikin kolên xwe, ji wan re zarokan çêbikin, sibê heya êvarê têkevin mitfaxê, xwarinê çêbikin, kincên wan bişon û ew bi ku de herin jî gava vegezin, li benda wan bin. Ma te jî ji bo wilo ez anîme?²⁰

3.4. Derûnîya Sirgûnê

Nostalji yek ji hestên sereke ye di romanê de. Hîn di rûpela pêşîn de, ji devê Ferîd nostaljiyek tê hîskirin ku behsa çûyîna Ferda dike û qala demên berê yên bi hev re dike. Herwiha ji ber êşa sirgûnîyê jî, wiha behsa Ferda dike: “Hevalê min Ferda, ê ku nikarîbû gêrikek biêşanda, bi destpêka jiyana sirgûnê re dilê wî teniktir bû, li ber xwîna ku di dema şoreşan de hatibû rijandin ket, ji ramana şer û pevçûnan bi dûr ket û li riyên çareseriyên aşiyê geriya...”²¹ Li vir guherîna karakterê û giranîya êşa sirgûnîyê ya li ser wî karakterê deşîfre dike.

Çaxê ku ji bo xatirxwestinê tê cem lawê xwe Cengo, gotina pêşîn ku gazinê jê dike, şikestina dilê wî ye. Vê şikestinê jî bi daxwazîya şewitandina pirtûkan bi lêv dike ku di vegeerê de dixwest pirtûkên xwe bişewitîne. Herwiha çaxê ku ji bo kerb û êşa mirina dê û bavê xwe û kuştina birayê xwe, xwe dispêrê alkôlê û nijadperestên swêdî dev avêtinê,

20 H.b., rr. 110-111.

21 H.b., r. 17.

di vegera malê de dixwaze xwe biavêjê nav avên çem lê nake. Vê rewşê wiha bi lêv dike:

Min zanîbû wê çem hemêza xwe ji min re veke û bi dilovanî min bilorîne. Min zanîbû ew ê min têxe xeweke kûr û destûrê nede ku kes min şiyar bike.

Xewên kûr carina pir xweş in, Cengo! Pir xweş in, ji ber ku mirov hingî ji hemû deng, reng, pêjn, bêhn, xweşî, nexweşî, kul, xem û derdan dût e; tişteki his nake, tişteki nabihîze. Mirov nola miriyekî ye. Bifikire, ewqas xweşî di mirinê de heye, lê tirs mirinê di ser hemû tirsan re ye.²²

Nivîskar bi devê karakterê xwe, pênaseyekê li jîyana sirgûnîyê tînê û rewş û nexweşîyên vê jîyanê dîsa bi devê Ferda digihînê me. Bi Cengo re em jî lê guhdar dikin:

Kurê bavê xwe, jiyana xerîbiyê hinan radike, hinan dixwe. Hinan mezin dike, hinan dixwe. Li hinan dibê bihuşt, dojhê dike para hinan. Çavên hinan vedike, hinan ji çavan dike. Deriyan li ber hinan vedike, deriyên vekirî li hinan digire. Carinan zanayan nezan, nezanan zana dike.²³

Bi vî awayî gotinê tînê ser ku pênaseya jîyana sirgûnîyê ku tu rê û şîroveyeke sirgûnîyê ya zelal nikare bê gotin.

Hesteke şexsî ye ku derûniya mirovan xera dike. "...mirov kerr û gêj dike. Jiyana mirov diqurmiçîne, bîranînên mirov nivco dihêlê."²⁴

Û ji bo tecrubeyên kurdan ên sirgûnîyê jî wiha dibêjê:

"...an hin ji me bi her awayî li diji vê civatê derketin, an jî hinan bi tevayî ji xwe re riya înkara xwe hilbijartin. Herdu alî jî şaş derketin, niha herdu kategori jî poşman in. Lê êdî ji bo gelek kesan dereng e."²⁵

3.5. Bindestî û Bêdewletbûn

Kurd li Swêdê weke civakeke bêwelat tîn naskirin. Ferda jî bi vê zanînê, heya ji destê wî tê dixwaze kurdan bi swêdîyan bide naskirin û têkilîyan bi swêdîyan re qewîntir bike da çareserîyan ji bo pirsgirêkên

22 H.b., r. 64.

23 H.b., r. 74.

24 H.b., r. 74.

25 H.b., r. 74.

kurdan bibînin. Ji ber vê yekê ji komeleyeke dostanîyê vedike. Ji ber vê yekê ji komeleyê weke konsolxaneya kurdan dibîne. Kurdên ku ji şer revîyan tev xwe li wan digirin ji bo pêwistîyên xwe û karên fermî çareser bikin. Bi hestên berpîrsîyarîyê tevdigere ku encameke jîyana sirgûnîyê ye ji bo rewşenbîran.

Herwiha çaxa ku bi hezkirîya xwe Veronikayê re li kafeyekê rûdinin, yek tê ser maseya wan û ji Veronikayê re wiha dibêjê: “Ma te kes nedît ku tu viyê serreş bera ser xwe bide?”²⁶ Her çiqas Veronika bersiva wî kesî dide û li ser navê wî lêborînê ji Ferda dixwaze ji Ferda pir bi vê yekê diêşe.

Careke din ji bi taybetî wexta mirina dê û bavê xwe bihîstî û ji kerba xwe dayî alkolê, li barekê du nijadperest tên ser maseya wî û dev davêjinê. Ferda wê bûyerê wiha dibêjê:

- Xerîbê pîs, hûn tên vir û ji me re dibin bar. Vegere welatê xwe!

Min jê re got:

-Xwezî ez bikarîbama vegeyiyama welatê xwe. Xwezî welatê min hebûya û ez bikarîbama lê vegeyiyama.²⁷

Nijadperest bi awayekî pir bêedebî dev davêjinê, wî aciz dikin lê dîsa jineke swêdî tê û wî ji destê wan xilas dike û weke Veronikayê, lêborînê li ser navê wan jê dixwaze û dîsa weke Veronikayê, dibêjê ku hemû swêdî ne wiha ne.

Bi awayekî balkêş nijadperest mêr in û jin a mirovhez an bîyanîhez in, ji bîyanîyan hez dikin û wî diparêzin li gel nijadperestan. Lêborînê jê dixwazin. Wek du sembolan, mirov dikare van jin û mêran bixwîne, mêr ‘warê rasteqînî’ ne lê em dikarin jinê weke ‘warê hestger’ binirxînin. Zêdetir rengêkî estetîkî didin êşa Ferda ku dixwaze romantîze bike.

3.6. Vegera Welêt

Ferda hertim behsa vegera xwe dike di romanê de. Lê nakokîyên wî hene. Gelo dixwaze vegere yan na? Vegere ku, cem kê? Gelo wê rêya xwe bibîne? Ji ber ku ev 28 sal in li sirgûnê ye. Jîyaneke wî ye tije êş li wir heye û naxwaze dev ji wê jîyanê ji berde. Nizane bê di vegeyê de çi li bendê be.

26 H.b., r. 46.

27 H.b., r. 61.

Ferîd wiha dibêjê: “... Lê ez zanim ew bi xemgînî vedigere.”²⁸ Gava Ferda tê mala Ferîd li ber dêrî, Ferîd guherînên ku di nava çend mehan de li ser rûyê wî dibîne wiha şîrove dike: “Me hevdu berî bi çend mehan jî dîtîbû, lê bi ya min ew vê carê pir ketîbû. Porê wî bi carekê spî bûbû, gepên wî kort çûbûn, qermîçokên eniya wî zêdetir bûbûn û xelekên kalîtiyê xwe li dora çavên wî dabûn der.”²⁹ Gelo çima di çend mehan de ev guherîn di rûyê wî de çêdibin? Ji ber êşa ku li sirgûniyê dikişîne gelo ku ev 28 sal in an ev çend mehên ku biryara çûyîne daye? Di vir de nakokîyeke karakter heye ku gelo li Swêdê li sirgûniyê ye yan wê biçe sirgûniyê niha. Ji ber ku di êvara xatirxwestinê ya bi hevalên xwe re, em ji devê Ferîd dibihîzin ku “wî bi mêvanan re sohbet dikir lê mîna ku ew ne li cem me be, mîna ku ew li devereke dûr be; awirên wî wilo vala dixwiyan ku û xemgîniyeke kûr xwe di siya dilşahiya şeva me de di rûyê wî de dida der.”³⁰ Her çiqas vebêjer destnîşan dike ku ew bîst û heşt salan bi agirê vegeerê şewitîbû û bi hesreta vegeerê jîyabû jî, em zêdetir sirgûniyeke berevajî dibînin. Karakterekî bêcihûwar tê destnîşankirin.

Di rêya vegeerê de tu dîyarîyên hevalan nagire. Sedema wê jî Ferîd wiha dibêjê: “Ew berî bîst û heşt salan bi çenteyekî biçûk ji welêt derketiye û ew ê piştî bîst û heşt salan dîsa bi çenteyekî biçûk lê vegere.”³¹

Çaxa ku li vegeerê bi lawê xwe re dipeyive jî, sedema xemgîniya vegeerê wiha dibêjê: “Ma niha, tu dizanî bê ji bo min çiqasî zehmet e ku ez te li vir dihêlim û diherim. Mîna ez perçak dilê xwe dihêlim û diherim.”³²

Çaxê Ferda ji Cengo re behsa sedema xwe ya vegeerê dike wiha dibêjê:

Ez dixwazim herim civata insanan, têkevîm nav wan û xwe jî tenêtiyê rizgar bikim. Ez dixwazim têkilî karê wan bibim û destûrê bidim ku ew pozên xwe têxin nav karê min. Ez dixwazim havînan li ser banan razêm û sibe-han bi dengên dîkan şiyar bibim. Ez dixwazim di civatan de ji ber mezînan rabim û dema ez têkevîm civatekê biçûk ji ber min rabin.³³

Di vir de têgeha nostaljiyê û kevneşopîyên civakî û barê giran ê moderniteyê ku li sirgûnê di gelek waran de mirovan binpê dike, dieciqîne, bi taybetî bandorê li mêran dike ku em di paragrafa jêr de dibînin ku

28 H.b., r. 12.

29 H.b., r. 12.

30 H.b., r. 15.

31 H.b., r. 19.

32 H.b., r. 21.

33 H.b., r. 75.

yek ji sedemên vegera Ferda ye. Ferda di vir de dîyar dike ku ji jîyana modern betilîye û dixwaze vegere warê xwe. Lê em vê di jîyana jinê de, bi taybetî di ya Hêlînê de nabînin. Weke me li jor behskirî, her çiqas azadîyeke şeklî be jî azadîya ku Hêlîn tê de ye, dîsa warê bêhnvedanê ye ji bo wê.

Di vegera welêt de hîn li balafirgehê tê girtin û îşkence lê tê kirin. Dewlet lê bi guman e. Wî dişopînin. Malbata wî li hev ketîye. Her kes daxwaza tiştinan jê dikin. Dikeve nav pirsgirêkên wan. Herwiha tim behsa nezanîya wan dike. Di demek kin de xwe ji civakê jî îzole dike. Bi awayekî sirgûnîya wî didome. Li warê zaroktîya xwe digere, dixwazê welatê xwe nas bike. Dikeve nav nakokîyên polîtîk. Hevalên wî yê zaroktîyê Selîm û Reşîd, bûne dijminên hev. Yek li serê çîyê ye yek jî serokê cerdevanan e. Dixwazin wî bikişînin nav xwe. Dilê wî dîsa dikeve keçekê. Cîrana wî Dilnarîn. Ji hev pir hez dikin. Heya amadekarîyên zewacê jî dikin. Lê di nav şerê giran ê welêt de rojekê li ber derîyê wî yê malê hinek kes wî direvînin û bes kesek xeberê jê distîne. Dawîya wî jî di nav bêcihûwarîyê de dimîne. Em dikarin nezanîna çîyê gora wî yan bê sax e an mirî ye, weke metaforeke sirgûnê bibînin.

4. Encam

Nivîskar di vê romana dirêj de dixwaze panoramayeke salên 80 û 90î ji du mekanan nîşanî xwendevanan bide. Yek, li welêt ku şerekî dirêj û bêînsaf û di heman çaxî de jî qirêj nîşanî me bide. Bi taybetî jî rengêkî wisa nîşan dide ku em bibêjin reş û spî nîn e di vî şerî de. Mekanên duyemîn jî, jîyana Stockholmê ye ku warê sirgûn û rewşenbîrîya kurdan e. Li wir jî dîsa rengêkî rewşenbîran nîşan dide ku tije nakokî ne. Karakterê romanê Ferda, di nav van alozîyan tevan de, di rengê mamosteyekî de, ku bi her awayê xwe, zana, levhatî û bê kêmasî ye, dixwaze rê nîşanî her kesî bide, guhertinan çêbike. Xwe berpîrsîyar dibîne ku ev encameke giştî ye di jîyana rewşenbîrên sirgûnkerî de. Lê tiştek li gorî dilê wî naçe. Vedigere qalika xwe, di rengê rewşenbîrekî betilî de, dixwaze xwe bispêrê evîne lê dîsa jî têkdîçe. Bi kurtasî roman, romana karekerekî têkçûyî yê bêcihûwar e.

Herwiha çaxa ku vedigere welêt jî, Ferda, tevgera kurdan jî zêde mîlîtarîst dibîne û wan bi nakokîyên wan re tawanbar dike. Sirgûnîya ku li derveyî welêt dibe para wî, li welêt jî didome. Têkilîyên xwe bi her kesî re qut dike. Sirgûnî, heger baş bê bikaranîn, qadeke afirînerîyê ye. Ji ber ku kesê sirgûnkerî li wir, ziman û çandên nû hîn dibe û ji derve li

welatê xwe dinihêre. Lê di romana me de, Ferda vê derfetê baş bi kar nayîne. Her çiqasî hewil dide jî, ji ber nakokîyên kurdan û têkçûnên evîni, nivîskar vê rêyê li ber wî digire.

Xaleke din jî ku divê ez behs bikim, di rastîyê de sirgûnbûna kurdan a Swêdê, binavkirina sirgûnbûna wan jî mijara nîqaşê ye. Ji ber ku ji şer û tirs kuştinê revîyane û ketine nav azadîyeke bêsinor. Her derfetên wan jî hene li wir. Êdî gelo li wir di sirgûnê de ne yan jî wexta vedigerin welêt? Di romanê de jî, Ferda vî rengî dide hinekî. Ji ber ku wexta biryara vegeêrê dide, bêhtir dişikê, porê wî spî dibin û qermîçekên enîya wî pirtir dibin. Hinekî regekî kevnepereş dixwîye di biryara Ferda de.

Di vî metnî de em dikarin bibêjin ku nivîskêr xwestîye ji xwe re “otofiction”êke îdeal çêbike li ser navê Ferda. Herwiha mirovên derdora wî jî mirovên îdeal in. Heya herdu hevalên wî jî bi taybetî serokên cerdevan û gerîlayan in. Ne cerdevanek an gerîlayekî ji rêzê ne. Serekkarê levhatî ku destgirtîyê jinên pir xweşik û dostê du hevalên ku serokên komên xwe ne. Îdealîzasyonê, estetîzekirineke heye. Wêneyên xweşik ku tiştêkî nadin xwendevên. Derûnîya xwe mezin dîtîne ye. Û çima xwe nade rexê yekî û ji herduyan bi dûr dikeve? Ma rewşenbîrî ev e ku rêya sêyemîn biparêze gelo?

Her çiqasî Ferda di kirasekî rewşenbîrîyê de jî hatibe xwîyakirin, em tu kûrbûnê di fikrên wî de nabînin. Karakterekî depresîf, melankolîk û arabesk e. Di dawîyê de dilê xwendevanan bi Ferda dişewite. Herwiha nivîskar dixwaze li ser îmajan regekî rewşenbîrîyê bide Ferda. Weke xwendina psîkolojî, sosyolojî, sînema... Hejmartina navên gelek nivîskaran ku ji wan pir hez dike, vexwarina alkolê, xwarina goştê berêz... Lê ev yek jî kuştina ruhê vegotinê pê ve tiştêkî nadin honandina romanê.

ÇAVKANÎ

Blau, Joyce. “Yazılı Kürt Edebiyatı”, *Kürt Kimliği ve Kültürü*, Philip Kreyenbroek; Christine Allison (ed.), Wergera ji bo tirkî: Ümit Aydoğmuş, Weşanên Avesta, 2008.

Cewerî, Firat. *Payîza Dereng*, Nûdem, 2005.

Cortazar, Julio. “Sürgün ve Sürgün Edebiyatı”, *Sürgün Edebiyatı Edebiyat Sürgünleri*, Feridun Andaç (ed.), Weşanên Bağlam, 1996.

Eren, H.; Gözaydın, N.; Parlatur, İ.; Zülfiyar. H. *TDK Sözlüğü*, İstanbul, 1992.

Galeano, Eduardo. “Sürgün; Nostalji ile Yararı Arasında”, *Biz Hayır Diyoruz*, Wergera ji bo tirkî: Bülent Kale, Weşanên Metis, 2013.

Neumann, Franz L. “Sürgünde Entellektüeller”, *Sürgün Edebiyatı Edebiyat Sürgünleri*, Feridun Andaç (ed.), Bağlam, 1996.

Sennett, Richard. *Yabancı*, Wergera ji bo tirkî: Tuncay Birkan, Metis, 2014.
The Oxford Encyclopedia Dictionary, Second Edition V., Clarendon Press, Oxford, 1989.

Said, Edward W. “Sîrgûn û Entelektuel”, *Wêje û Rexne*, Werger: Ömer Delikaya, h. 2, 2014.

Van Bruinessen, Martin. *Kürdolojinin Bahçesinde*, Wergera ji bo tirkî: Mustafa Topal, Weşanên İletişim, 2012.